

TROUW VRIJDAG 29 AUGUSTUS 1969

Heerlijk toneeldagje bij Proloog

Van onze toneelredacteur

EINDHOVEN — Alle goede dingen bestaan uit drieën, moet de leiding van de toneelgroep 'Proloog' hebben gedacht, toen enige tijd geleden de uitnodigingen verstuurd werden voor een twaalf-urig verblijf in de zuidelijke lichtstad, waar het gezelschap gevestigd is. Met een persconferentie begon de dag, die bovendien een tweetal premieres in het vooruitzicht stelde: 'Hoog spel' van de Engelse toneelschrijver John Arden in de middag en 's avonds Manuel van Loggems in 1962 geschreven drama 'Jeugdproces'.

'Proloog' heeft zich duidelijk omljnd willen presenteren na een seizoen met veel moeilijkheden en zorgen. Deze presentatie — dat is niet een kwestie van woorden, maar van daden — was even verrassend als goed en heeft duidelijk laten uitkomen, dat 'Proloog' moeilijk valt weg te denken uit de structuur van het huidige toneelbestel, of, sterker nog, dat de meeste beroepsgezelschappen qua aanpak van de publieksbewerking veel van dit hard en zeer serieuze werkende gezelschap kunnen leren.

De toneelwerkgroep 'Proloog' begint bij de jeugd. Het richt zich met hulp van een socioloog tot de jeugdgroepen (scholieren, basisonderwijs, onder- en bovenbouw) met voor deze groepen uitgezochte artistieke programma's, doordacht begeleid met inleidende les-

sen op de scholen.

Proloog-directeur Jurg Molenaar formuleert het simpel: 'Voorop staat bij ons de vorming. Niet bedoeld als een opvoeden tot toneel- en toneelspelen, maar als voorbereiding van de jonge mens op zijn plaats in de wereld van morgen'. Die jonge mens wil Proloog stimuleren in zijn uiting- en belevingsmogelijkheden.

Proloog heeft in het afgelopen seizoen een crisis doorgemaakt. Financiële moeilijkheden bedreigden het voortbestaan, maar veranderingen van inzicht bij de overheid hebben de bedreiging weggenomen. Toch is dit kleine gezelschap nog steeds overbelast en ondergesubsidieerd. In verhouding tot andere (min of meer gelijkwaardige) gezelschappen blijkt 'Proloog' het laagst gesubsidieerd te zijn, maar het hoogste gemiddelde aantal speelbeurten per acteur te maken. In het afgelopen seizoen zijn, ondanks alle problematiek en ondanks het feit dat vier leden door overbelasting zijn ingestort, 125.000 jonge mensen op een doordacht-effectieve wijze in aanraking gekomen met uiterst levendig toneel.

VERRASSEND HOOG SPEL

Hoge ogen heeft het gezelschap gezoid met het, voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs bedoel-

de, komediestuk 'Hoog spel' (The Royal Pardon) van John Arden, dat in een uiterst speelse bewerking en vertaling van Hugo Heinen een verrassende basis bleek voor een stuk heerlijk modern en eerlijk theater. Want dat was de uiteindelijke opvoering in de tot de laatste plaats bezette grote zaal van de stadsschouwburg. Verantwoordelijk hiervoor is in eerste instantie de enig-leuke inzet van alle medespelers die zich, in een kostelijke regie-rangschikking van Jurg Molenaar, in topvorm toonden. Zij zorgden voor een heerlijk amuse-rend spelen. Speels en fijn waren met name ook de gecomponeerde muziekjes van Jean Lambrechts, die met thematiekjes van Brecht/Weill en West Side Story toch een eigen geluid heeft laten horen.

Ardens spel handelt over een groepje Engelse toneelspelers die vanwege hun prestaties door de Engelse koning worden uitgezonden naar Parijs, om deel te nemen aan een artistieke wedstrijd ter gelegenheid van een politiek huwelijk tussen de Engelse prins en een Franse prinses. Met veel kostelijke knipogen naar de bedoelingen van het spel is het stuk verrukkelijk versierd en kon de opvoering, mede door de aardige aankleding van Else Bongers, de zaal tot uitbundig enthousiasme brengen. Dat werd namelijk gedemonstreerd aan het slot.

PERS-REAKTIES OP HOOG SPEL EN JEUGDPROCES

EINDHOVENS DAGBLAD — vrijdag 29 augustus 1969 •

Dubieuze keus van Proloog Knap gespeeld „Jeugdproces“

Stuk „Jeugdproces“ van Manuel van Loggems. Toneelwerkgroep Proloog; decor Maurits Buma; spelers Bart Scheepens, Ton Selter, Jan Cornelis Nootboom, Jochem Royaards. Première donderdagavond 28 augustus 1969, Stadsschouwburg (Globe), Eindhoven.

Toen Manuel van Loggems „Jeugdproces“ in 1962 voor het eerst werd opgevoerd door de toneelgroep Studio lag de Baarnse moordzaak, die hem de inspiratie tot dit stuk had verschaft, nog vers in het geheugen van iedere krantenlezer. Het viel toen niet moeilijk de verschillen tussen werkelijkheid en fictie te onderkennen en de vaardigheid te bewonderen, waarmee de auteur zich van dit gegeven had weten te bedienen zonder goedkope colportage te bedrijven ten koste van figuren, die kort tevoren in het schelle licht van de publiciteit hadden gestaan.

Wat toen minder opviel — misschien omdat men zich toch onbewust wilde distancieren van dergelijke fataal uit de rails gelopen jongeren — was het grove effectbejag waaraan Van Loggems zich in dit stuk schuldig maakt. Hij bereikt een serie thriller-achtige climaxen door vier geestelijk misvormde jongens in een uiterst toneelmatig spanningsveld te brengen, zonder een afdoende motivering te geven voor de golven van agressiviteit waarmee hij het publiek keer op keer overspoelt. Hij stelt een geval sec (al is het dan niet precies het Baarnse geval), maar om de achtergronden van zijn personages bekommerd hij zich niet of nauwelijks. De gegevens, die hij daarvoor verstrekt zijn zo oppervlakkig dat het niet alleen de talloze die — zonder dat 't tot

een uitbarsting komt — in vergelijkbare situaties verkeren.

Daarmee is niet gezegd, dat „Jeugdproces“ geen bruikbaar spelstuk zou zijn, maar wel dat het naar mijn gevoel op het speelplan van een gezelschap als Proloog niet thuis hoort. Ik kan mij voorstellen, dat er onder het jonge publiek van Proloog velen zijn die in dit stuk dingen uit hun eigen omgeving zullen herkennen. Ik ben alleen bang, dat zij nauwelijks oog zullen hebben voor de sterke vereenvoudigingen, die Van Loggems ter verhoging van de dramatische spanning heeft aangebracht. Bij de meest gewelddadige scènes werd tijdens de première gelachen, maar het was een ongemakkelijk lachen, eerder op een afweerreactie duidde dan op een maximale ontvankelijkheid voor deze voorstelling.

Nochtans heeft Herman Vinck als regisseur een prestatie van belang geleverd. Hij gaf het hevige lichamelijke geweld, dat Van Loggems ten tonele voert, met een prijswaardige nuchterheid weer, zonder daarbij in emotionele excessen te vervallen. De vier acteurs — van wie er drie voor het eerst bij Proloog optraden — vormden een sluitend ensemble en ieder maakte de indruk met een maximale inzet te spelen.

Bart Scheepens had een duidelijke autoriteit als het brein van de bende. Jan Cornelis Nootboom speelde de penozeljongen tussen de rijk vriendjes met een goed uitgewogen mengsel van openheid en nerveuze verkramptheid. Ton Selter en Jochem Royaards waren als beul en ogenschijnlijk slachtoffer volledig aan elkaar gewaagd. Het decor van Maurits Buma gaf met sparsame middelen de juiste sfeer aan.

Geen kwaad woord dus over de voorstelling van Proloog. Maar of „Jeugdproces“ speelplantechnisch is, dat is een ander verhaal. Het is KAREL VAN MUYDEN

„We hebben onze medewerkers
het onmogelijke moeten vragen

„Proloog”: dit seizoen activiteiten stabiliseren

EINDHOVEN, 29 aug. — „Het afgelopen seizoen is voor ons een rampjaar geweest. Wij hebben van de medewerkers van onze (kleine) groep het bijna onmogelijke moeten vragen; er zijn door die overbelasting enkele zieken geweest, hetgeen weer consequenties heeft gehad voor de overige leden van onze groep. Werkelijk, de omstandigheden waaronder Proloog deze afgelopen periode heeft moeten draaien is gewoon onverantwoord ten opzichte van onze mensen.”

Zakelijk leider ir. Kommer 't Mannetje van de toneelwerkgroep „Proloog” liet dit sombere geluid horen tijdens de introductie van het nieuwe seizoen, dat gisteren gestart is. Het is voornamelijk het zeer krappe budget, waarover de groep de beschikking heeft, dat het te kleine aantal medewerkers dwong een — mede door zeer grote aanvraag — overladen programma „op de toppen van het mogelijke” uit te voeren.

Een illustratie van de (onverantwoorde) wijze van bezuinigen: de vrachtwagen voor het vervoer van decors en requisieten en het busje, waarmee de acteurs en actrices de (soms verre) reizen plegen te maken, moeten door de geëngageerden zelf bestuurd worden. Dit vaak na afloop van de twee voorstellingen,

JURG MOLENAAR

...bijdrage aan vorming...

die veelal op één dag gegeven worden...

Het komende seizoen hoopt de leiding van de toneelwerkgroep door stabilisering van de activiteiten de

nodige rust in de groep terug te brengen.

Ontplooiën

Bij de medewerkers van het gezelschap, die naast hun „normale” werk ook nog ander vormend werk verrichten — zij worden o.m. gevraagd voor lezingen, voor deelname in discussiegroepen, leiding geven aan werkgroepen enz. enz. — leeft het verlangen gelegenheid te krijgen zich enigszins te bezinnen op hun eigen werk en zich verder te ontplooiën: „Er zijn zoveel zaken, waaraan de acteurs en actrices gewoon niet toekomen, zoals een intensieve vakstudie. Zij willen zich kunnen verdiepen in allerhand randaspecten van hun vak. Zij wensen ook o.m. via zangbewegings- en spraaklessen hun vakmanschap verder te ontplooiën”, zo vertelt Jurg Molenaar, de artistiek directeur van „Proloog”.

Teneinde het komende seizoen niet weer in een rampjaar omgebogen te zien heeft de leiding van de toneelwerkgroep in de prognose speelplan voor 1969—1970 enkele feitelijke beperkingen geprojecteerd, welke beperkingen de consequenties zijn van het feit, dat een uitbreiding van de tableau de la troupe door de subsidiënten niet mogelijk wordt geacht. Zo zal het aantal speelbeurten gestabiliseerd dienen te worden om

weer niet in de vicieuze cirkel van de overbelasting te geraken. Er zal geen jeugdvoorstelling voor de leeftijd van 10—13 jaar geproduceerd kunnen worden.

Ook het produceren van een blijspel voor volwassenen in de kleine gemeenten zal door de beperkte subsidie niet ter hand genomen kunnen worden. Voorlopig zal de verhouding tussen introductie-programma's en schoolvoorstellingen gehandhaafd dienen te blijven in verband met het hogere saldo van schoolvoorstellingen. Binnen deze beperkingen stelt de toneelwerkgroep zich ten doel: een verdere concentratie op de regio, een uitbreiding van het intensieve werk (programma plus lessen) voor het basis-onderwijs (omgeving Eindhoven, Tilburg en Den Bosch) en een verbetering van de continuïteit in de kleine gemeenten.

De jonge mens

Jurg Molenaar heeft bij de introductie van dit seizoen nog eens nadrukkelijk de doelstelling van „Proloog” geëtaleerd: „Wij willen een bijdrage leveren aan of een onderdeel zijn van de vorming van de jonge mens. Wij brengen de jeugd niet in aanraking met de (toneel)kunst om aldus kennis over te dragen op het gebied van de kunst en haar geschiedenis. Zeker ook niet om werving en opbouw van

een publiek te plegen met als doel de groep konsumenten van kunstprodukten te vergroten. En ook niet om de jongeren de massale verveling te leren tegen te gaan in verband met de toenemende vrije tijd, waarover de mens hier beschikt. Neen, ons drijft mee te werken aan de vorming van de mens en van een nieuwe levensstijl. Niet de kunst is het doel, maar de kunst te gebruiken als middel tot creatieve vorming. Of zeg het anders: het bereiken van mogelijkheden, waardoor de (jonge) mens zich kan ontwikkelen tot een individu dat o.m. op basis van de evoluerende eigen identiteit in staat is scheppend te denken en te handelen.”

Binnenkort komt bij verschillende subsidiërende instanties de gewijzigde begroting voor het seizoen 1969—1970 van „Proloog” aan de orde. Die subsidiënten hebben dan te beslissen of het „Proloog” mogelijk zal blijven onverminderd — of zo mogelijk nog uitgebreider — bij te dragen aan de vorming van de jonge mens tot persoonlijkheden met een creatieve eigen identiteit.

* vrijdag 29 augustus 1969

EINDHOVENS DAGBLAD

Toneel trekt zichzelf monter in twijfel

„Hoog spel” Arden en „Proloog” nemen jeugd au sérieux

Stuk: „Hoog spel” (The Royal Pardon) van John Arden en Margaretta d'Arcy; bewerking Hugo Heinen. Toneelwerkgroep Proloog; regie Jurg Molenaar; decor en kostuums Else Boners; muziek Jean Lambrechts; bewerking Vera Bergman. Première donderdagmiddag 28 augustus 1960, Stadsschouwburg, Eindhoven.

Een avontuurlijk spel, dat de werkelijkheid van het toneel confronteert met het toneel van ons aller dagelijkse werkelijkheid; een leerzaam stuk zonder een belerende strekking — dat is „The Royal Pardon” van het Engelse schrijverschap John Arden en Margaretta d'Arcy. Het is een stuk voor kinderen, waaraan ook volwassenen volop plezier kunnen beleven, omdat de auteurs hun publiek volkomen au sérieux nemen. Je wordt erdoor meegesleept, maar het zet je ook aan het denken over de manier waarop de wereld in elkaar zit en over de verantwoordelijkheid die ieder mens heeft voor het leefbaar houden van die wereld.

John Arden — auteur van stukken als „De dans van sergeant Musgrave” en het vorig jaar door Globe gespeelde „De jongste dag” — is in hart en nieren overtuigd van de functie die het theater heeft als gemeenschapskunst. Hij maakt dan ook bewust gebruik van stijlmiddelen, die teruggrijpen, op populaire

vormen van theater — of dat nu de middeleeuwse moraliteiten zijn of de negentiende-eeuwse music-hall, de commedia dell'arte of het volbloedige schouwtoneel uit Shakespeare's dagen.

In „The Royal Pardon” — door Proloog uitgebracht onder de titel „Hoog spel”, of „De soldaat die toneelspeeler werd” — brengt hij het toneel zelf op het toneel. Dat geeft een merkwaardig „dubbele bodem”-effect: de schone schijn van een sprookjeswereld bevolkt door koningen, prinsessen en prinsessen wordt enerzijds doorgeprikt door een soldaat, die zojuist de afschuwelijke realiteit van de oorlog heeft doorgemaakt, en anderzijds geridiculiseerd door een groepje rondreizende komedianten in hun stumperige pogingen om een nobel koningsdrama op de planken te brengen. Maar ook de in zichzelf besloten wereld van het theater wordt gerelativeerd door de echte wereldervaring, die de soldaat heeft opgedaan.

Zo trekt dus het toneel zichzelf in twijfel om zijn uiteindelijke rechtvaardiging te ontvangen uit handen van een publiek, dat drommels goed blijkt te begrijpen waar het in dit stuk om gaat. Dat het zover komt is de grote verdienste van deze voorstelling van Proloog, die monter en onnadrukkelijk de juiste accenten

aanbrengt in dit qua vorm toch tamelijk gecompliceerde geheel.

Jurg Molenaar is er bij zijn regie van uitgegaan, dat het stuk duidelijk als „theater” herkenbaar moest blijven. Hij verdoezelt niet dat het toneel met bepaalde effecten werkt, maar hij toont meteen wat er achter zo'n effect steekt. Hij roept stemmingen op met licht, maar hij laat tegelijkertijd iets van de lichtinstallatie zien. Hij laat decor-elementen verschijnen en verdwijnen met behulp van verschuifbare coulissen, waarachter een mannetje verborgen zit. Op andere momenten wordt er nog wel eens wat moeizaam gebouwd, maar dat kan ten dele liggen aan de grote toneelafmetingen van de Eindhovense schouwburg, die voor een stuk als dit eigenlijk veel te pompeus is.

Waarschijnlijk zal in een kleiner kader ook het spel nog wat vitaler en directer op de zaal inwerken. Nu bleef, vooral akoestisch, de afstand te groot, waardoor met name de liedjes niet altijd tot hun recht kwamen. De muziek van Jean Lambrechts wist die afstand soms maar lang niet altijd te overbruggen. Het zingen van de Proloog-acteurs bleef ook nog wat onpersoonlijk; alsof men bang was zich te laten gaan en dan misschien te derailieren. Het meest vrij in dit opzicht waren Iona van Wijk, Edgar Danz en vooral ook Dries Smits, die van de soldaat een krachtige, positieve figuur maakte: een stevige spil van een voorstelling, die soms nog wel eens te veel in details dreigde te verbrokkelen.

Als de regie van Jurg Molenaar nog wat strakker wordt aangehaald en als vooral de spelers in de praktijk wat meer lef weten te verzamelen, kan „Hoog Spel” een bijzonder succesvolle voorstelling worden. Het stuk is in opzet bedoeld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs, maar het zou me allerminst verwonderen als er ook uit andere kringen veel vraag naar zou komen.

KAREL VAN MUYDEN

'Jeugdproces' vrij zwak bij Proloog

Gezelschap: Proloog; voorstelling: „Jeugdproces” van Manuel van Loggem; regie: Herman Vinck; decor: Maurits Buma; plaats: Stadsschouwburg, Eindhoven.

HET vinden van geschikt repertoire om een jong, onervaren publiek met toneel in aanraking te brengen is geen gemakkelijke taak. Vooral niet wanneer je het, zoals onze Brabantse toneelwerkgroep Proloog, zoekt binnen het Nederlandse taalgebied.

Waarschijnlijk is „Jeugdproces” van Manuel van Loggem de enige toneeltekst van eigen bodem waarin moderne schooljeugd iets van zichzelf herkennen kan.

Daarom alleen al berustte de première van gisteravond in de Eindhovense Globe-zaal op een intelligente keuze en was het ook verstandig de zaal grotendeels met scholieren te bezetten. Maar daarmee heeft men zich toch enigszins in de vingers gesneden, want juist een jong en onervaren publiek reageert messcherp en meedogenloos.

Het stuk van Van Loggem speelt zich af in een jeugdbande van vier aankomende misdadigers-uit-onbehaagen: het ontleeft op psychologisch meer dan verantwoorde wijze de onderlinge relaties en machtsverhoudingen. Maar „Jeugdproces” is juist daarom, hoe vernuftig en onderhou-

van regie en spelers onthult onmiddellijk de zorgvuldige constructie van de conflict-situaties.

De voorstelling door Studio - zeven jaar geleden - heeft het stuk de allerbeste kansen geboden (en stadsdien is het ook in België en Duitsland met succes opgevoerd!), maar de weinig doordachte regie van Herman Vinck liet telkens stekken vallen, waardoor het wetenschappelijke skelet van de scènes op haast koinische wijze bloot kwam te liggen.

De onafhankelijkheid van de domme kracht Arend werkte telkens bij gebrek aan gespeelde botheid lachwaakend en ook het overwicht van Walter bleef ten enen male onaanneemelijk. In het handige doorkijkdecor van Maurits Buma voldeed dan ook alleen het spel van Jan Cornelis Nootboom en Jochem Rooybaards aan redelijke maatstaven.

H. VAN DEN BERGH

vrijdag 29 augustus 1960

HET PAROOL

Zorgen en plannen van toneelgroep Proloog

(Van een onzer redacteurs)

Soms weeklagend maar meestal wild enthousiast hebben de leiders van de toneelwerkgroep Proloog, artistiek leider Jurg Molenaar en zakelijk leider ir. Kommer 't Mannetje, gisteren in de stadsschouwburg van Eindhoven hun plannen voor het nieuwe seizoen bekend gemaakt. Vanwege de te geringe subsidie (vandaar het gewoeklaag) probeert men het in dat nieuwe seizoen wat rustiger aan te gaan doen, hoewel er op het programma nog altijd 268 voorstellingen staan. Niet daarbij inbegrepen zijn de kunstleidende lessen, die door de acteurs op de scholen worden gegeven alvorens men gaat optreden.

Proloog — een gezelschap van 15 meest jonge acteurs — legt zich, zoals het in een concept-rapport dat in januari aan belanghebbenden wordt verzonden heet, toe op de vorming van de mens en nieuwe levensstijl. „Niet met de kunst als doel, maar door de kunst te gebruiken als middel tot creatieve vorming”, aldus een nadere formulering in het rapport, dat men als het credo van Proloog zou kunnen zien.

Van de beperkingen die men zich

heeft moeten opleggen worden o.a. de jongeren tussen 10 en 13 jaar en de volwassenen in de kleine gemeenten de dupe. Voor hen zullen respectievelijk geen jeugdvoorstelling en geen blijspel worden geproduceerd. Om de rust in het gezelschap, dat vorig seizoen danig werd geteisterd en dat zelfs aan de rand van een bankroet heeft gestaan, te laten terugkeren en meer tijd voor bezinning te vinden heeft men voorts het aantal speelbeurten gestabiliseerd. Binnen het raam van deze beperkingen wil men zich komend seizoen gaan toeleggen op een verdere concentratie op de regio, uitbreiding van het werk voor het basis-onderwijs en verbetering van de continuïteit in de kleine gemeenten.

Volgens de prognose zullen 268 voorstellingen worden verzorgd (één meer dan vorig jaar), die voornamelijk worden gebracht in Brabant, Zeeland en Limburg. Ten aanzien van het probleem van de subsidiëring door rijk, provincie en gemeenten heeft de directie van Proloog onlangs een rapport opgesteld dat aan de subsidiënten werd gezonden. Uit vergelijkende cijfers concludeert de directie o.m. dat bij Proloog harder wordt gewerkt dan bij ieder ander gezelschap, dat de se-

cundaire arbeidsvoorwaarden slechter zijn dan bij ieder ander gezelschap en dat de directie om daarin wat kleine verbeteringen te brengen aan aantal minimum eisen heeft gesteld. Tevens wordt geconcludeerd dat het principe van loon naar werk geenszins opgaat. Vorig jaar kreeg men een totaal subsidie van 470.000 gulden. Ter vergelijking moge worden opgemerkt dat Ensemble meer dan anderhalf miljoen kreeg. Centrum bijna anderhalf miljoen en een gezelschap als het Groot Limburgs Toneel bijna 700.000 gulden aan subsidie toucheerde. Het subsidiebedrag per voorstelling is bij Proloog het laagst.

In paragraaf vier van het rapport staat ten slotte: „Proloog begrijpt niet waarom subsidiënten stellen Proloog te willen stabiliseren op een subsidiepeil waarbij de subsidie per voorstelling bijna op ongeveer de helft ligt van de na Proloog minst gesubsidieerde gezelschappen”. (Groot Limburgs Toneel en Noorder Compagnie).

Voor de onmiddellijke toekomst gloort er enige hoop nu het provinciaal bestuur de gewijzigde subsidievoorstellen op de agenda heeft geplaatst en een paar subsidiërende gemeenten dat voorbeeld hebben gevolgd.

Proloog: hard werken voor te weinig subsidie

Van een onzer redacteurs

De Eindhovense toneelgroep Proloog, wier bestaan het vorig seizoen ernstig bedreigd werd doordat er op een gegeven ogenblik geen geld meer was, handhaaft zich tegen de verdrukking in. Wederom geleid door Jurg Molenaar en Kommer 't Mannetje, gaat het gezelschap een seizoen van 268 voorstellingen tegemoet; voorstellingen, gericht op de rijpere jeugd.

Niet daarbij inbegrepen zijn de kunstleidende lessen, die door de acteurs op de scholen worden gegeven alvorens men gaat optreden. Proloog — een gezelschap van 15 meest jonge acteurs — legt zich, zoals het in een concept-rapport dat in januari aan belanghebbenden wordt verzonden heet, toe op de vorming van de mens en nieuwe levensstijl.

„Niet met de kunst als doel, maar door de kunst te gebruiken als middel tot creatieve vorming”, aldus een nadere formulering in het rapport, dat men als het credo van Proloog zou kunnen zien.

Van de beperkingen die men zich in verband met de geringe subsidie heeft moeten opleggen worden o.a. de jongeren tussen 10 en 13 jaar en de volwassenen in de kleine gemeenten de dupe. Voor hen zullen respectievelijk geen jeugdvoorstelling en geen blijspel worden geproduceerd.

Binnen het raam van deze beperkingen wil men zich komend seizoen gaan toeleggen op een verdere concentratie in de regio, uitbreiding van het werk voor het basis-onderwijs en verbetering van de continuïteit in de kleine gemeenten. Volgens de prognose zullen 268 voorstellingen worden verzorgd (één meer dan vorig jaar), die voornamelijk worden

Subsidieklachten

Ten aanzien van het probleem van de subsidiëring door rijk, provincie en gemeenten heeft de directie van Proloog onlangs een rapport opgesteld dat aan de subsidiënten werd gezonden. Uit vergelijkende cijfers concludeert de directie o.m. dat bij Proloog harder wordt gewerkt dan bij ieder ander gezelschap, dat de secundaire arbeidsvoorwaarden slechter zijn dan bij ieder ander gezelschap en dat de directie om daarin wat kleine verbeteringen te brengen een aantal minimum eisen heeft gesteld.

Tevens wordt geconcludeerd dat het principe van loon naar werk geenszins opgaat. Vorig jaar kreeg men een totaal subsidie van 470.000 gulden. Ter vergelijking moge worden opgemerkt dat Ensemble meer dan anderhalf miljoen kreeg. Centrum bijna anderhalf miljoen en een gezelschap als het Groot Limburgs Toneel bijna 700.000 gulden aan subsidie toucheerde. Het subsidiebedrag per voorstelling is bij Proloog het laagst.

In paragraaf vier van het rapport staat ten slotte: „Proloog begrijpt niet waarom subsidiënten stellen Proloog te willen stabiliseren op een subsidiepeil waarbij de subsidie per voorstelling bijna op ongeveer de helft ligt van de na Proloog minst gesubsidieerde gezelschappen”. (Groot Limburgs Toneel en Noorder Compagnie).

Voor de onmiddellijke toekomst gloort er enige hoop nu het provinciaal bestuur de gewijzigde subsidievoorstellen op de agenda heeft geplaatst en een paar subsidiërende gemeenten dat voorbeeld hebben ge-

Vrolijkheid met les

Gisteren stak Proloog in dit seizoen officieel van wal met liefst twee stukken: „Hoog spel” van de Britten John Arden en Margaretta d'Arcy en „Jeugdproces”, het bekende, op de Baarnse moordzaak geïnspireerde werkstuk van Manuel van Loggem. De voorstellingen, respectievelijk bestemd voor de eerste en de middelste klassen van de middelbare school, werden gegeven in de Eindhovenense Stadsschouwburg.

„Hoog spel of de soldaat die toneelspeler werd” van John Arden en Margaretta d'Arcy is, althans in de bewerking van Hugo Heinen, een luchtig geval met dubbele bodem. Oppervlakkig gezien, hoort het met zijn geïjkte intrige en zijn liedjes en dansjes helemaal tot het traditionele, pretentieloze kindertoneel dat geen andere bedoeling heeft dan een jeugd publiek te vermaken. Maar er zit een les tussen de regels in: een les die ondermeer leert dat het verkeerd is om oorlog te voeren of zich te schikken in de absolute macht van de overheid — voor zover de overheid nog over een dergelijke macht beschikt. En verder is het wel duidelijk dat een jongere generatie zich vrijer (niet noodzakelijkerwijs liber-tijnsler) in het leven opstelt dan een vorige.

De lessen komen er niet helemaal eerst en dat ligt niet in de eerste plaats aan de door Jurg Molenaar geregisseerde vertoning van Proloog, want het stuk van Arden en Margaretta d'Arcy loopt na al zijn verwickelingen toch wel wat gladjes naar een happy ending toe.

Het leuke van de vertoning is dat er met weinig uiterlijke middelen een bonte wereld wordt opgeroepen: een soort feest voor het oog. Een meevaller is ook dat Proloog over acteurs met zangtalent blijkt te beschikken — er wrdt nogal wat gezongen in dit stuk. Wat het spel betreft, en daarbij zij niemand van de anderen te kort gedaan: Edgar Danz speelde gisteren in de Stadsschouwburg van Eindhoven de rol van de dag.

JOHN ARDEN

Hoog Spel bij Proloog

DE Eindhovenense toneelwerkgroep Proloog, die zich voornamelijk op de jeugd richt, legt zijn publiek niet in de watten. In stukkeuze houdt ze zich verre van de vrolijke niemen-dalletjes die gewoonlijk op schoolvoorstellingen te zien zijn. De twee premières, die gisteren in de Eindhovenense stadsschouwburg werden gespeeld, trokken deze lijn door. Hoog Spel van John Arden en Jeugdproces van Manuel van Loggem zijn weliswaar vanuit de jeugd geschreven, maar beide stukken winden er geen doekjes om.

John Arden heeft Hoog Spel samen met zijn vrouw opgebouwd uit fragmenten, die ze hun kinderen voorspeelden. Daar komt dan natuurlijk een koning in voor en een stuntelige politieagent, maar ook een troep reizende toneelspelers, de eerste verwijzing naar een dubbele bodem.

Een soldaat, die de troep komt versterken, zorgt voor een duidelijker dissonant in het sprookje, als hij komt vertellen wat er echt in de wereld te koop is. En het stuk laat deze werkelijkheid niet meer los. Door alle fabelachtige belevenissen in het spel wordt onontkoombaar een maatschappelijke draad geweven, die het hele sprookje op zijn kant zet.

Jurg Molenaar had het stuk met kennelijk plezier juist op deze wankelbare effecten geregisseerd. De presentatie was net mooi genoeg om de schijn op gang te houden en precies sober genoeg om de ongewone wendingen geloofwaardig te maken. Hierin kreeg hij voortreffelijk steun van zijn acteurs, die op het scherp van het zwaard tussen de twee werelden balanceerden. Vooral de soldaat, die als breekijzer fungeert, had een terzake doende overtuigingskracht in

Dries Smits. De liedjes waren leuk, maar lieten het duidelijkst merken, dat het stuk nog meer moet worden ingespeeld.

Het tweede stuk, Jeugdproces van Manuel Loggem, lijkt wat achterhaald. Het is een stuk waar de opvoedende waarde bij tijden vanaf druipet en dat hoeft niet meer zo. Vier jongens, die vroeger wel jeugdige delinquenten werden genoemd, komen in afzondering tot bezinning en zelfkennis — zonder twijfel erg nuttig, maar wel wat dik opgelegd. De jeugd van nu kan in ieder geval zien dat er toch een tamelijk blanke pit zit in de vorige generatie en dat is een hele geruststelling.

Herman Vink regisseerde het drama nog realistischer dan het al is, wat het stuk geen goed deed. Toch was er redelijk toneel te zien, want de tekst heeft genoeg spankracht. Bovendien waren de spelers duidelijk van die andere generatie, wat aan de goede trouw bijdroeg.

ROB NEDERPELT

de Volkskrant van ZATERDAG 30 AUGUSTUS 1969

Jeugdcriminaliteit

„Jeugdcriminaliteit” van Manuel van Loggem is in 1962 ontstaan; het is hier (door Studio) en in het buitenland verscheidene keren vertoond en het is heel nuttig dat Proloog het nu op zijn repertoire heeft genomen.

In het stuk treden vier jongs op die elkaar hebben gevonden in het kwaad, hoewel ze verschillen in ontwikkeling en karakter. Een zomerhuis op een plas — hier gesuggereerd in een decor van Maurits Buma — is hun hoofdkwartier. Als de zaken een verkeerde wending nemen na een ogenschijnlijk geslaagde inbraak, botsen de vier in hun pogingen om een uitweg te vinden. Een van hen is al door de politie verhoord; hij krijgt dus een bedreiging voor hun veiligheid. Wanneer de leider vindt dat hij uit de weg moet worden geruimd,

weigeren de anderen da toevel op te volgen.

Aan het slot ontladen zich de heftige spanningen en het slachtoffer is niet de verklikker, maar de leider, die zijn makkers terroriseerde. Een slot overigens, dat in de loop van het stuk wordt ingeluid.

Enkele uren lang wordt men dus geconfronteerd met deze vier jongelui: de leider, die zoveel meer ontwikkeling heeft dan zijn helpers; een sterke figuur met zijn slaande argumenten en een die het spel niet ernstig neemt. Het belangrijkste compliment voor de acteurs, die deze vier personages weergaven: Bart Scheepens, Jan Cornelis Nooteboom, Ton Felter en Jochm Rooyards, is wel dat hun optreden steeds geloofwaardig was. Spanning ontbrak verder ook niet, evenmin zo nu en dan een licht toets. Herman Vink had de vertoning geregisseerd.

Een middag en een avond toneel van Proloog

EEN MIDDAG en een avond in de schouwburg met jongens en meisjes van het voortgezet onderwijs, donderdag bij Proloog in Eindhoven. In de stad, die zoveel goeds voor de jeugd doet.

Schoolvoorstellingen, maar anders dan ze vroeger waren. Van John Arden nu bijvoorbeeld „Hoog spel”, in het Engels „The Royal Pardon”. Zo maar een erg leuk stuk en toch meer, maar niet met de docerende wijsvinger omhoog tegen die kinderen van twaalf, dertien jaar in de zaal. In Engeland zouden ook die misschien aan een lichte Shakespeare denken, niet omdat Arden het zo goed toneel maakt, maar omdat hij de Engelse en de Franse koning er i. z. d. zet, die door het huwelijk van hun koningskinderen even een

Anders dan vroeger

pauze maken in hun eeuwige geoorlog. En door een groepje rondtrekkende toneelspelers, zoals in Hamlet, in zijn stuk te zetten. Zij spelen „St. Joris met de draak” en later een paar scènes uit een stuk, dat „Koning Arthur” heet: komische demonstraties van wat toneelspelen is. De zingende soldaat, die uit de oorlog is weggelopen omdat hij tegen het geweld om het geweld is, daar zit een stukje van Ardens „Sergeant Musgrave” in. De brigadier en de agent zijn komische figuren, maar als ze de leeglopende soldaat arresteren ranselen en trappen ze hem zoals men het ook in de werkelijkheid wel ziet gebeuren. Dat is het onvallende: het is

„Hoog spel” van John Arden: de soldaat (Dries Smit) en het meisje (Wendie van Wijk)

met veel liedjes, met kleurige dingen, met gekke bewegingen, leuk en grappig en zo! toneel, maar telkens pakt het ook even een stukje actualiteit, telkens een verrassend klein moment, in een flits, is het toneel spiegel van nu. Dikwijls schiet men er bij in de lach, maar soms is het ook plotseling doodstil in de zaal, ook de kinderen. Een verrassend stuk verrassend gedaan.

Jeugdproces

'S AVONDS voor jongens en meisjes van veertien tot zeventien „Jeugdproces” van Manuel van Loggem, dat zeven jaar geleden voor het eerst door Studio werd gespeeld. Het was geïnspireerd door de „Boarnse moordzaak”, en beoogde de dramatisering van een psychologische analyse: hoe reageren vier jongens op elkaar als zij door één lunnar in de knel raken. Het was — en is — niet de typering van een bepaald soort jeugd, zelfs nauwelijks een poging om een mentaliteit van verzet tegen de bestaande samenleving te tekenen. Eerder een thriller met hedendaags materiaal, waarin inderdaad de reacties op elkaar in de lichamelijke uitdrukking ervan het sterkst werken, sterker ook naarmate zij primitiever worden.

Anders

HET „ANDERS DAN VROEGER” van de schoolvoorstellingen, waar Proloog al van voor zijn bestaan naar toe aan het groeien is, bestaat niet alleen uit een „godurfd” keuze van stukken. Niet gewaagder, maar gedurfd in die zin, dat zij de belangstelling en het begrip van hun publiek hoger durven aanslaan dan voorheen. Het „anders dan vroeger” is ook: niet meer inleiden in en onwieden tot genieten van kunst, maar laten ontdekken dat het leuk en boeiend is om te spelen en ook, dat je spelende dingen kunt laten zien, kunt mededelen, veel boeiender, of leuker, of duidelijker, of aangrijpender dan je ze in woorden kunt uitdrukken. Dat veronderstelt bij de spelers zelf een anders omgaan met het toneel dan zij tot dusverre op de toneelscholen hebben geleerd. Het veronderstelt ook een andere omgang met het jonge publiek.

JEUGDIG PUBLIEK ENTHOUSIAST

Theaterfeest bij Proloog

ALGEMEEN DAGBLAD
ZATERDAG 30 AUGUSTUS 1969

Van onze kunstredactie

EINDHOVEN — Gelukkig heeft de toneelgroep Proloog, die vorig jaar dreigde tenonder te gaan aan te weinig subsidie en overbelasting van zijn acteurs, de crisis overleefd. De subsidiërende overheid, staat, provincies en gemeenten, heeft blijkbaar ingezien dat het gezelschap waardevol werk verricht onder de jeugd.

Voor het komende jaar is daarom een subsidie toegezegd, die net genoeg is om het werk onder de jonge mensen van Brabant, Limburg en Zeeland weer enthousiast voort te zetten.

Toch is die subsidie nog maar heel min in vergelijking met die aan de andere toneelgezelschappen in ons land en zeker te weinig voor het onschatbare werk dat Proloog in ruim tweehonderd voorstellingen per jaar voor zo'n 125.000 jonge bezoekers verricht.

Resultaat

Gistermiddag liet het gezelschap in de Eindhovense schouwburg zien wat het wil, welk publiek het bereikt en wat het resultaat is. Onder de duidelijk inspirerende regie van Proloog's artistieke leider Jurg Mo-

lenaar speelde het gezelschap „Hoog Spel, of de soldaat die toneelspeeler werd” van het jonge Engelse schrijverspaar John Arden en Margareta d'Arcy.

Vorming

Het spel van de Ardens past wondergoed in de bedoelingen van Proloog, die het toneel ziet als een middel tot vorming van de jeugd en de jonge mensen mee wil helpen voorbereiden op hun toekomstige plaats in de maatschappij.

„Hoog Spel” geeft stof en middelen genoeg voor een vindingrijk regisseur. Het laat in een fantasierijk verhaal een pas uit de oorlog teruggekeerd soldaat terechtkomen in een groepje toneelspelers.

Domme wetten

Dat groepje komedianten en hun soldaat raken op hun beurt verzeild in de wereld van het gezag en van de macht. Politieambtenaren, die blindelings domme wetten uitvoeren en koningen en prinses, die in de wereld groter schijn ophouden dan de duidelijke schijn van het toneel, krijgen hun rollen te spelen.

Intrige en verwikkeling gaven regisseur en spelers volop kans tot theater. Er werd dan ook met plezier gebruik van gemaakt. De toneelspelers werden met wijde gebaren en belachelijk opgesmukte tekst tot wonderlijke schepsels gemaakt.

Maar ook koningen en prinses werden kostelijke karrikaturen.

Choreografie

Regisseur Molenaar liet hen in hun spel alle registers voluit opentrekken. In de geestige decors en fraaie costuums van Else Bongers schreden, sprongen en dansten zij over het toneel op muziek van Jean Lambrechts en in de choreografie van Vera Bergman.

Theaterfeest

„Hoog Spel” werd op die wijze een echt theaterfeest. Maar het was nog meer: de duidelijke grappenmakerij werd soms, zonder al te irriterende opzet, afgewisseld met bittere commentaar op toestanden in de werkelijke wereld: afschuw voor domme macht, onzinnige oorlog en berekenende liefde.

Om die elementen van werkelijkheid werd het spel herhaaldelijk afgewisseld door commentariërende liedjes. In de regie van Molenaar gebeurde dat op bijna Brechtiaanse wijze op muziek die inderdaad aan Brecht's componist Kurt Weill deed denken, maar die ook herinneringen oproep aan herkenningstonen van de musical West Side Story.

Er waren veel open doekjes en er klonk een enthousiast slot-applaus van het jonge publiek.

„PROLOOG” PRESENTEERT:

TONEEL ALS VORMINGSMIDDEL

De Eindhovense Toneelwerkgroep „Proloog” heeft als start voor het nieuwe cursusjaar van haar nieuwe repertoire een tweetal premières uitgebracht, die in het kader van de Stichting voor Kunstzinnige Vorming de tot haar regio behorende scholen (Eindhoven, Tilburg, Breda en 's-Hertogenbosch als de grotere en vele andere kleine gemeenten in Noord-Brabant alsmede gemeenten in de provincies Zeeland en Limburg en Noord-België), met name de midden- en bovenbouw van het voortgezet onderwijs, het door de groep beoefende toneelspel wil aanbieden als een vormingsmiddel.

Niet in de zin van kennisvergroting over het toneel, bestrijding van het vrije-tijds-probleem door het toneel en werving van toekomstig publiek voor het toneel maar als directe bijdrage tot de creatieve vorming van de mens die zich een nieuwe levensstijl bewust moet worden. Namelijk de mens die streeft naar de optimale bewustwording van zichzelf en zijn omgeving en in staat is op basis van de evoluerende eigen identiteit scheppend te denken en te handelen. Natuurlijk klinkt dit op het eerste horen wat vreemd in de oren, althans komend uit de koker van een voor de jeugd optredend toneelgezelschap van een vijftiental jeugdige, maar enthousiaste acteurs en actrices, maar als men kennis neemt van de door de sociaal-pedagoog Albert van der Baan opgestelde verantwoording van de stukkenkeuze van „Proloog” kan men, globaal genomen, de (nieuwe) koers en opzet van dit gezelschap alleen maar met belangstelling tegemoet treden. Wij laten derhalve hieronder allereerst deze verantwoording volgen:

Het werk van „Proloog” is niet alleen gericht op het uitbrengen van toneelproducties met een zo groot mogelijk artistiek gehalte.

Wij zijn een vormingsgezelschap. Bij de stukkeuze en de realisatie hiervan zullen wij dus ook rekening houden met de pedagogische aspecten.

Door studie en ervaring maar vooral door contact met het onderwijs groeit het inzicht wat dit in de praktijk betekent. Zo is bij de samenstelling van het repertoire voor de onderbouw dit seizoen zoveel mogelijk rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

Taak van alle vorming en opvoeding is de jonge

mens voor te bereiden op zijn persoonlijke plaats in de wereld van morgen. Essentieel hierbij is een groeiend inzicht in mens en wereld, met het heden als uitgangspunt en het oog gericht op de toekomst.

Eigentijds werk

Dit algemene principe betekent dat wij eigentijdse stukken moeten kiezen of althans stukken met zoveel mogelijk eigentijdse elementen, waarbij het stuk niet alleen moet aansluiten bij de leefwereld van de 13- 14-jarige, maar hem daarnaast moet confronteren met een hem nog onbekende beleevingswereld. Door deze spanningsverhouding is een proces van vorming mogelijk. Dit vereist steeds een bezinning op de leefwereld van deze groep en hun relatie met de eigen tijd.

Van een opgesloten zijn in het eigen ik evolueert de mens tot een wezen dat functioneert in een steeds grotere sociale ruimte.

Ook in historisch perspectief zien wij dat de leefwereld van de mens groter wordt en hij zich op steeds jongere leeftijd interesseert voor mens en wereld. Dit is geen vanzelfsprekend proces dat inherent is aan de menselijke evolutie, maar een proces dat op gang komt door de eisen die nieuwe maatschappij-structuren aan de mens stellen. De opvoedende instanties die dit proces niet onderkennen vormen de mens tot een wereldvreemd individu dat in jeite niet in staat is menswaardig te leven.

Gezien deze ontwikkeling is het niet verwonderlijk

Hij: „Begrijp jij wat je voelt?“
 Zij: „Ik begrijp niet wat je bedoelt!“

dat het traditionele kindertoneel dat nog niet zo lang geleden ook voor 13- 14-jarigen werd gespeeld, nu zelfs voor nog jongere kinderen ongeschikt is geworden.

Niet alleen omdat sommigen het duidelijk afwijzen maar vooral omdat het een onderschatting betekent van de belevingswereld van het kind.

Een 13- 14-jarige is in deze tijd, zowel emotioneel als verstandelijk, een wezenlijk ander mens dan een kind van dezelfde leeftijd in 1950.

„Hoog Spel“

Voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs koos men van de auteurs John Arden en Margaretha d'Arcy „The Royal Pardon“ or „The Soldier who became an actor“, dat in de Nederlandse bewerking van Hugo Heinen de titel kreeg van „Hoog Spel“ of „De soldaat die toneelspeler werd“, een plezierig speelbaar stuk met veel liedjes en muziek, dat iets weg

heeft van een musical, een vaudeville, een sprookjes-spel, en een humoristisch optreden, maar tegelijk dramatische elementen omvat en aldus een veelheid van verschillende emoties vertegenwoordigt. Het eigenlijke verhaal is vrij simpel nl. als volgt:

„Een groepje zwerfende toneelspelers wordt het dorp uitgezet door een boze dorpsveldwachter. Bij hen voegt zich een zwerfende soldaat, die zich aanbiedt als toneelmeester (inspiciënt). De Engelse koning zendt het groepje naar het Franse hof, waar hun voorstelling wordt verstoord door jaloerse Franse toneelspelers, maar ook door de dorpsveldwachter, die hen nog steeds achtervolgt. De soldaat speelt zo'n goede rol dat het Engelse gezelschap de prijs van de Franse koning wint, tot ontzetting van de veldwachter. „In dit verhaal zijn echter allerlei theaterelementen verweven: humor, spanning, lyriek, spelers die zang, dans en mime beoefenen naast hun teksten en stil spel en daarmee zowel de themata orde, realiteit en oorlog als anarchie, illusie en vrede aan de orde stellen. Er

vinden in dit spel plotselinge onderbrekingen plaats die het toneelspel van de toneelspelersgroep plaats doen maken voor de harde realiteit van hun bestaan alsmede stemmingswisselingen waarbij de poëzie en de romantiek haar kansen krijgen. „Hoog Spel“ wil dan ook appelleren aan het jeugdige publiek, dat zich zeker betrokken zal voelen bij dienstplicht en oorlog, jongeren contra gevestigde maatschappij en contra machtsmisbruik, situaties uit de problematiek van onze huidige maatschappij. Op een eenvoudige begrijpelijke wijze, rekening houdend met de intellectuele vermogens van de jeugdige toeschouwers, ontwikkelt John Arden met dit alles een spectaculair gebeuren, dat keurig in het pak gestoken en voortreffelijk geregisseerd door Jurg Molenaar in de Eindhovense Schouwburg een uitverkocht huis vol leerlingen uit de onderbouw van de Mavo en daarmee overeenkomende onderwijstypen volop bleek te boeien.

„Jeugdproces“

Dezelfde dag bood „Proloog“ 's avonds een andere groep uit het voortgezet onderwijs (brugklassen Athenaeum, Mater Amabilisscholen, en ook Mavo-leerlingen) het keiharde spel „Jeugdproces“ van Manuel v. Loggem, dat in Berlijn als „Panik der Jugend“ werd uitgebracht en de jongeren confronteert met de harde realiteit van de stemmingen en verhoudingen onder de leden van een jeugdige gangsterbende. Dit in feite op het onderwerp van de beruchte Baarnse moordzaak gebaseerde spel speelt zich af in een door de jeugdige gangsters in het plassengebied in gebruik genomen verlaten hut, waar drie jongens hun vierde man, die naar de stad is gegaan, opwachten om hem dan, als zij draaiertijen en leugens bij hem constateren (waarmee hij een door de politie hem afgenomen routine-onderzoek trachtte te camoufleren), op gruwelijke wijze een soort hersenspoeling doen ondergaan. Als de leider van de jonge bende, een intellectueel boven de anderen uitstaande scholier, een elimineren van de vierde man voorstelt, wordt uiteindelijk deze bendeleider zelf neergestoken. Geen plezierig verhaal, maar wel zéér spannend! En buitengewoon trefzeker door vier jeugdige acteurs voor het voetlicht gebracht, zó, dat men er later in de les een discussieles aan kan besteden. Hetgeen trouwens ook bij „Hoog Spel“ de bedoeling is. Spelen dus, die een nabeschouwing en nabespreking vergen om hun vormende werking te kunnen doen effectief.

J. D.

HET
 KATHOLIEKE SCHOOLBLAD

Zaterdag 6 september 1969

PROLOOG

(Scene uit „Jeugdproces“)

Proloog speelt hoog spel

zelschapje mededeling deed over plannen, vorderingen en ontwikkelingen en één van de meest in het oog lopende zaken daarbij was wel de constatering dat het werk van Proloog nauwelijks gewaardeerd wordt bij de overheid, wat dan resulteert in een veel te lage subsidie en een onverantwoordelijke claim op de werkkraft van de medewerkers. Ondanks enkele verbeteringen – meer lapmiddelen dan wezenlijke veranderingen – is dat toch genoeg om eens te meer geen heil te zien in het bestel zoals het op het ogenblik functioneert.

Vormingswerk

Wat Proloog nastreeft, is door middel van het vormingswerk dat alle leden van het gezelschap op scholen bedrijven, jonge mensen tot bijna volwassenen een kijk op de wereld te geven die afwijkt van wat de maat-

Na al mijn sombere bespiegelingen van de afgelopen weken, was het althans voor mij maar goed, dat de toneelwerkgroep Proloog de spits van het nieuwe toneelseizoen heeft afgebeten. Niet dat het al mijn eerder gedane uitlatingen logenstrafte of dat ik de toekomst bij de gezelschappen minder somber zou gaan inzien, maar wel omdat ik op gelukkige wijze gedurende een gehele dag in Eindhoven heb mogen ervaren, dat er althans een aantal lieden met toneel bezig zijn op een manier waaruit blijkt dat ze zich bewust zijn van de (maatschappelijke) functie die zij te vervullen hebben.

Overheid

Aan de twee voorstellingen die Proloog die dag presenteerde, ging een persconferentie vooraf, waarin de zakelijke en artistieke leiding van dit ge-

schappij ons wil doen geloven. Niet dat de leden van Proloog als vage idealistische padvinders daarmee denken de wereld een ander aanzien te geven, maar wel probeert men daar met het middel van het toneel jonge mensen over zich zelf en hun plaats in de wereld te laten nadenken door hun creativiteit te stimuleren. Het is dus bepaald niet het doel van Proloog om jonge mensen rijp te maken voor de schouwburg, opdat ze ook als ze later groot zijn nog 's een keertje langs komen, wat de gedachte is die schuilt achter de zogenaamde verticale spreiding. Men moet de voorstellingen die dit gezelschap verzorgt dan ook zien als het topje van de piramide van hun activiteiten. Een uiteindelijk resultaat, waarvoor men wordt voorbereid, waar men naar toe werkt, of waar men ook achteraf méé werkt, via leraren met kinderen op school. Er worden dan ook per jaar meer inleidende lessen dan voorstellingen verzorgd. En die voorstellingen die blijven nooit zonder commentaar: er zijn discussies, in het theater of klassikaal en er wordt gespeeld.

Artistiek resultaat

Van „kunst” wil men bij Proloog niet veel weten, althans niet in die zin dat men een (jong) publiek met „mooie dingen” onder de kin wil strijken, wat niet wegneemt dat men met het voorbereiden van de „voorstellingen” een zo hoog mogelijk artistiek resultaat nastreeft. Daarbij wordt uitgegaan van de gedachte tenslotte, dat de afstand tussen spelers en publiek zo klein mogelijk moet zijn.

De twee voorstellingen dan die Proloog liet zien (werkstukken zou men

Scène uit „Hoog spel” van John Arden. Van links naar rechts: Ilona van Wijk, Cees Wijn, Fien Berghegge, Wilma van Klaveren, Ton van Otterloo en Kees Waterbeek

beter kunnen zeggen) waren John Ardens *Royal Pardon*, oftewel *Hoog Spel* en Manuel van Loggems *Jeugdproces*. Het eerste stuk past als situatie en typentoneel veel meer in de ideale doelstellingen van Proloog dan het tweede met zijn psychologische algemeenheden die geen werkelijke motieven zijn voor de daden van de vier in het nauw gedreven jeugdige misdadigers. Ondanks oppervlakkige herkenningmomenten biedt dit stuk, dacht ik, te weinig aanknopingspunten voor een discussie over communicatie of voor eigen spel. *Hoog Spel* met zijn duidelijke verwijzingen naar machtsverhoudingen, corruptie en onwaarachtigheid biedt dat wel. Dat stuk boeide mij dan ook meer. Maar de discussies met scholieren zullen moeten uitwijzen of dat inderdaad waar is.

Paul Binnerts

PLEZIER EN AGRESSIE

IN PREMIÈRES VAN „PROLOOG“

Met twee premières op één dag — een tour de force, waarover menig groter gezelschap zich wel tweemaal zou beraden — heeft de toneelwerkgroep Proloog het nieuwe seizoen hoopvol ingezet. Hoopvol in de eerste plaats, omdat het er naar uitziet dat de financiële zorgen, waaronder de groep gebukt ging, nu eindelijk wat verlicht zullen worden — maar hoopvol ook, omdat het gezelschap zich met steeds meer overtuigingskracht gaat concentreren op zijn specifieke taak: het leveren van een verantwoorde bijdrage aan de kunstzinnige vorming van de jeugd. Het afstoten van een aantal neventaken, waaronder het obligate blijspel voor de kunstkringen in de kleinere plaatsen, mag dan mede om budgetaire redenen zijn geschied, het ideale rendement ervan lijkt me nog heel wat belangrijker dan het financiële. Bij de oprichting van Proloog werd het gezelschap met een aantal taken opgezadeld, die weinig meer gemeen hadden dan dat Ensemble ze niet kon of wilde vervullen. Nu allerwegen in den lande het besef begint te dagen, dat het theater een functie heeft bij de humanistische vorming van de jeugd, mag Brabant zich gelukkig prijzen in Proloog een gezelschap te bezitten, dat zich vaak ten koste van slopende inspanningen een bruikbare methodiek op dit gebied heeft eigen gemaakt.

De twee stukken, die eind augustus in Eindhoven hun première beleefden: „Hoog spel“ van John Arden en Margaretha d'Arcy en „Jeugdproces“ van Manuel van Loggum, zijn duidelijk vanuit dat perspectief gekozen en dienen ook in eerste instantie als zodanig te worden beoordeeld.

Wat „Hoog spel“ (The Royal Pardon) van het Engelse schrijverspaar Arden-d'Arcy betreft, is er in dat opzicht geen enkel probleem: het stuk zou bijna voor Proloog gemaakt kunnen zijn. Arden — onder meer bekend als auteur van het vorig jaar door Globe gespeelde „De jongste dag“ — stelt in zijn werk de verantwoordelijkheid van het individu

ten opzichte van de gemeenschap en het functioneren van onze maatschappelijke instellingen ter discussie. In het musical-achtige „Hoog spel“, dat hij en zijn vrouw voor jonge mensen uit hun eigen omgeving schreven, worden die thema's gekoppeld aan een speelse benadering van het verschijnsel theater: het hele stuk draait om de lotgevallen van een groepje rondreizende toneelspelers.

Jurg Molenaar heeft „Hoog spel“ in een uitmuntende bewerking van Hugo Heinen over het algemeen heel plezierig op het toneel gebracht, hoewel ik het als een bezwaar van zijn regie voel dat hij teveel geneigd is allerlei details te accentueren ten koste van de grote lijnen. In handige decors en kleurige kostuums van Else Bongers wordt over de hele linie met grote geestdrift gespeeld, waarbij Ton van Otterloo, Kees Waterbeek, Ilona van Wijk, Dries Smits en Edgar Danz het meest op de voorgrond treden. De drie laatstgenoemden kwamen bij de première ook met de liedjes al een heel eind. Hiervoor schreef de Maastrichtse componist Iean Lambrechts een muziek die op de beste momenten tegelijkertijd eigentijds en vertrouwd aandoet maar soms ook wel eens een wat dorre indruk maakt. Wat meer durf bij het zingen en dansen zal de aantrekkelijkheid van deze voorstelling, die in hoofdzaak voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs is bedoeld, beslist ten goede komen.

Voor de wat oudere jeugd is de reprise bedoeld van Manuel van Loggum's „Jeugdproces“, dat in 1962 door Studio voor het eerst werd opgevoerd. De destijds geruchtmakende Baarnse moordzaak heeft de schrijver geïnspireerd tot dit thriller-achtige stuk over de hevige spanningen binnen een groep van vier jeugdige delinquenten. Of „Jeugdproces“ bij Proloog aan zijn doel zal beantwoorden, is voor mij nog een open vraag. Ik ben bang, dat een deel van het jeugdige publiek zich tekort gedaan zal voelen door het grove effectbejag, waaraan Van Loggum

zich schuldig maakt in situaties, die voor veel jongeren toch een belangrijke kern van herkenbaarheid bezitten. De agressiviteit, waarmee de toneelhandeling is geladen, blijft in de lucht hangen en leidt ook niet tot enigerlei vorm van katharsis.

Hoe dat zij, het lijkt mij heel waarschijnlijk dat „Jeugdproces“ in deze voorstelling een wat ouder publiek zal aanspreken als een simpel, maar krachtig opgebouwd speestuk. De regie van Herman Vinck had de vier acteurs tot een sluitend ensemblespel gebracht, een opmerkelijke prestatie wanneer men bedenkt dat drie van de vier spelers in deze voorstelling hun debuut bij Proloog maakten: Jan Cornelis Nootboom was eerder verbonden bij Ensemble en Globe, maar voor lochem Royaards en Ton Selter betekent „Jeugdproces“ het allereerste optreden in de sector van het beroepstoneel. Vooral Jan Cornelis Nootboom kwam tot een overtuigende prestatie: uiterst alert en geconcentreerd, maar zonder enige verkramptheid. Bart Scheepens, de „veteraan“ in deze jonge Proloog-bezetting, had als leider van het viertal een rol, die hem allerminst op het lijf geschreven was. Jules Hamel speelde deze Walter destijds bij Studio als een mateloos brutale sadist; bij Bart Scheepens bleef de ijzere vuist door een fluwelen handschoen bedekt. Dat hij er als lichtgewicht toch meestal in slaagde zijn autoriteit waar te maken, pleit zowel voor hemzelf als voor de intelligentie waarmee hij door Herman Vinck werd geleid.

Karel van Muyden

BRABANTIA

Tweemaandelijks tijdschrift van het Provinciaal Genootschap van kunsten en wetenschappen in Noord-Brabant en de stichting Brabantia Nostra.

JAARGANG 18 — NUMMER 5 — SEPTEMBER 1969

„Hoog spel“

„The Royal Pardon“ („Hoog spel“) van John Arden is een van de twee stukken, die Proloog reeds in première heeft gebracht. Arden schreef het stuk samen met zijn echtgenote Margaretha d'Arcy en Proloog heeft het in een vertaling en bewerking van Hugo Heinen op het repertoire genomen voor de zogenaamde „onderbouw-leerlingen“.

Themata van „Hoog spel“: oorlog en vrede, gezag en verhoudingen tussen de klassen onderling. Het verhaal mag dan simpel aandoen; het roept toch het nodige op en woelt iets los in de gedachtenwereld van de kijker. De verplaatsing van het (jeugd)publiek naar een verleden, waarin toneelspeleers nog gedaan werd door kleine rondreizende gezelschappen heeft moeiteloos plaats. Toneelspeleers weer in een toneelstuk is voor de jongeren trouwens begrijpelijke zaak. Het is een bijna noodzakelijke dubbele bodem, die zij in het dagelijks leven ook altijd aanbrengen. Immers als kinderen spelen hoort men nog vaak genoeg: „en dan speel ik de koning en jij bent dan knecht...“ Ze vinden het terug in „Hoog spel“.

Een sierlijk geheel, dat vanuit het verleden, waarin het speelt, sterke analogieën vertoont met het heden. De soldaat, die er genoeg van heeft oorlog te moeten voeren, te moeten liggen tussen een hele stapel lijken op het slagveld in Vlaanderen, „Laat de heren zelf gaan vechten“, maar de heren blijven thuis en op hun troon zitten, waarvandaan ze de hele politiek beheersen: tot ze geconfronteerd worden met de soldaat Luke. Het bij

stuk door doorbreekt deze de tradities, die bepalend waren voor de structuur van — nu noemt het — de middeleeuwen. Hij legt de verbanden naar het nu. Hij veroorzaakt een soort gezagscrisis in het politie-apparaat. Hij wordt pacifist en ook is hij er de oorzaak van, dat het klasse onderscheid vervaat.

Toch worden die raaklijnen naar de problematiek van deze tijd niet opgedrongen in de voorstelling. Elke kijker mag en kan zich laten aanspreken op de manier, die hij verkiest. De keuze is volkomen facultatief.

Ilona van Wijk en Dries Smits in „Hoog spel“.

Regisseur Jurg Molenaar heeft er een snelle en vooral — ondanks de ondertoon — vrolijke voorstelling van weten te maken met een beetje musical-achtige karakter. Het stemmaterieel in de toneelwerkgroep is van zodanig peil, dat de liedjes die in „Hoog spel“ gebracht moeten worden tot hun recht komen op dat is iets wat niet gezegd kan worden van de ingevoegde dansen. Deze zouden aanzienlijk accretabeler zijn, wanneer de choreografie soberder en meer gestyleerd was. De hoofdrollen soldaat Luke en diens gelijkgerichte vriendin — respectievelijk Dries Smits en Ilona van Wijk — worden heel plezierig neergezet. Edgar Danz als brigadier Hopkins is trouwens ook een figuur, die zich goed vasthoudt in het gebeuren.

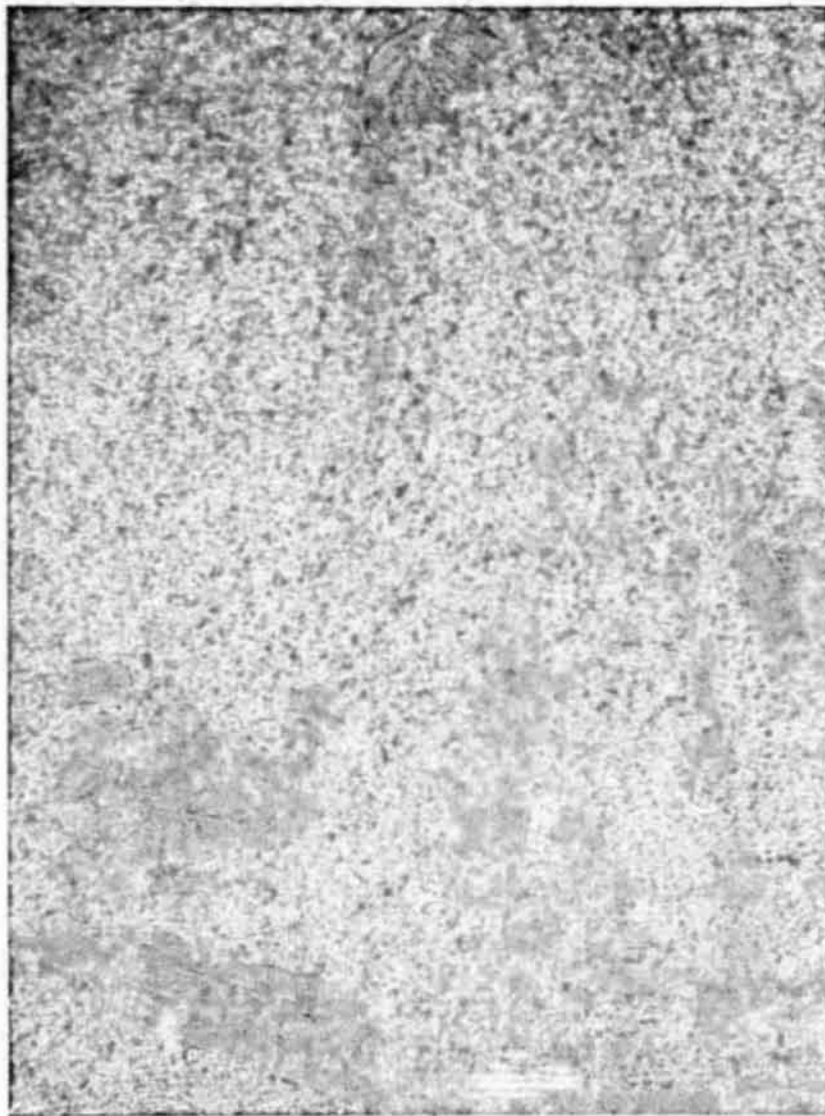
„Jeugdproces“

Mantel van Loggem schreef het stuk „Jeugdproces“ in 1962. Hij deed dat naar aanleiding van de Baarnse moordzaak. Centrum speelde het en ook werd het rond kerstmis 1968 gespeeld door de vier eindexaminandi van de Maastrichtse toneelacademie. Het stuk nu terugzien als tweede première van dit seizoen bij Proloog is interessant. Er blijkt zeer expliciet uit hoe sterk en snel de maatschappelijke veranderingen plaatshebben. Een stuk gebaseerd — ook op een zekere misdadigheid — van jongens die nu hun eindexamen gedaan hebben of in die leeftijdsgroep verkeren levert een totaal ander beeld op.

„Jeugdproces“ is te krachtig geloot op een specifieke situatie en „dat en dat“ jaartal om niet tijdgebonden te zijn. Hiermee wil overigens minder forse kritiek geleverd zijn op de keuze van het stuk dan het schijnt. „Jeugdproces“ boeit nog steeds, hoewel dat natuurlijk voor een groot deel ook kan liggen aan de manier, waarop Herman Vinck het gereïtiseerd heeft bij Proloog.

De vier acteurs maken er een harde voorstelling van in een bewonderenswaardig tempo.

Vier jongens — adolescenten is de juiste indicatie — „vinden elkaar in de misdaad“. Een heeft er bij een verhoor min of meer doorgeslagen bij de politie. Teneinde te vermijden, dat hij een totale verrader wordt, moet men voorkomen, dat hij nog een keer met de politie in aanraking komt. De benedeider Walter — een slim machtswellustelaartje van goede komaf — spreekt in het benedehuis (een vakantiebungstow aan een meer) het doodvonnis uit over verrader Pieter. Met de opdringerigheid van zijn argumentaties, die hij wel kan overdragen doch niet aanvaardbaar kan maken voor zijn twee lotgenoten — Arend een volgzaam type uit zijn eigen milieu en Martijn een ponsbewees — bezogelt hij zijn eigen lot. Arend zal Walter — daartoe gebracht door de tartende toon, waarop hij uitgedaagd wordt Pieter neer te steken — zelf doden. Niet per ongeluk zoals in de vroegere voorstellingen gedaan wordt, maar met een uithaal doelgericht toestotend. Hiermee gaat men terug naar de opvatting van Van Loggem, die een aparte doodslag suggereerde in zijn tekst en die nooit het noodweer heeft aangegeven als oorzaak van een

steek, die bij toeval de dood tot gevolg had. Bij Proloog heeft men er geen dochjes om gewonden. Zachzinnigheid moet ook vreemd zijn aan dit stuk. Qualificaties over de acteurs — Bart Scheepens, Ton Selter, Jan Cornelle, Nooteboom en Jochem Rooyards — zijn eigenlijk overbodig, omdat zij — althans in dit stuk — van gelijkwaardig kaliber blijken. U. N.

Scène uit „Jeugdproces“ van Mantel van Loggem, dat Proloog opvoert voor de zogenaamde middenbouw. Op de foto het verhoor van Pieter (Jochem Rooyards) door — links — Arend (Ton Selter) en Walter (Bart Scheepens).

PREMIERES

GUUS REKERS

Proloog

Gemeten naar de beschikbare middelen en het beoogde doel, is er reden tot enthousiasme over de twee *Proloog*-premières aan het begin van dit seizoen. We zagen *Hoog Spel* van John Arden en *Jeugdproces* van Mantel van Loggem; producties die beide werden gepresenteerd en voortreffelijk lijken aan te sluiten bij de exploratie van een jong schouwburgpubliek: de specifieke doelstelling van dit gezelschap.

Hoog Spel heeft alle bezwaren van de meeste enigszins obscure Arden-stukken: het is te lang, en van een amper te verantwoorden mengeling van (al te) simpele en (al te) gecompliceerde materie. De sprong in dit stuk van de wonderbaarlijke lotgevallen van een reizend Engels schmier-troepje naar de noodserieuze problematiek van oorlog en geweld, wordt bijna steeds overantwoord gemaakt. Het brute, Jan. Klaassen-achtige geweld wordt bij die wonderbaarlijke lotgevallen met typische schmieremiddelen tot een groot en vermakelijk kijkfeest opgevoerd, om ogenblikkelijk daarna via de ellendballade van een gedeserteerd soldaat in volle ernst en hevigheid ter consumptie aangeboden te worden. Het publiek is dus amper bekomen van het pure dubbele-bodem-plezier van groot theaterbedrijf zonder meer, als het zich de tragische trait d'union tussen de doorgestoken kaart van het toneel, en de corruptie van de werkelijkheid moet realiseren. En daar is gymnastiek voor nodig die het (jonge) schouwburgpubliek niet automatisch in zijn koker heeft zitten. In de voorstelling die we zagen was dat uit de altijd frappant directe reacties van

een zaal vol middelbare scholieren ook feilloos af te lezen: op momenten dat het de acteurs ernst werd met de parafistische boodschap van Arden, nam men in de zaal even gauw een korte kiels- en eetpauze; als het basisverhaal daarna weer doorzette, verscherpte de aandacht zich meteen. En terecht engageerde men zich dan het liefste met de dollie vecht-, vrij- en improvisatiepartijen, die Jurg Molenaar met een vaak erg ingenieuze regie aan zijn acteurs had kunnen slijten. In een wat soepeler begeleiding van Ardens reuzensprongen had hij overigens reuzen kunnen gaan: Arden arrangeert een vrijage tussen een actrice van het troepje en de gedeserteerde soldaat, maar nooit laat de regie haar op ogenblikken dat haar vriend door collega's opzij wordt geschoven, de kant van het vriendje kiezen; ze rommelt maar wat mee, en laat de deserteur een eenling blijven. Een op dat punt meer gerichte mise-en-scène had toneel en werkelijkheid mischien wat dichter naar elkaar kunnen brengen. En was beatmuziek bij de ernstige liedjes ook geen betere garantie voor aloude aandacht van het publiek geweest? Het waren nu merendeels nogal vage wijsjes van Jean Lambrechts, geschreven onder de opvallend klare taal van de Nederlandse bewerker Hugo Heinen. Al te klare taal eigenlijk, en jammer geog gespeend van de overigens zeer moeilijk vertaalbare melancholische poëzie die de grote charme van Ardens zinsritmiek en woordkunst is. Maar toch gebeurde er wel iets, en in ieder geval veel meer dan wat in schoolvoorstellingen gewoonlijk aan het publiek wordt opgedrongen. Er mogen dan gaten zitten in Ardens

bedoelingen en Molenaars interpretatie daarvan: van een zinvolle en actuele grensverkenning tussen toneel en werkelijkheid was bij herhaling sprake; en dat op een manier die onder aanvoering van niet documentatie volgeponpte discussies in lezuren daarna nog veel zinnige discussiestof kon opleveren.

Van Loggens *Jeugdproces* bleek, in een bij de première overigens opvallend onzekere voorstelling, de spanning van het komplot nog steeds te kunnen waarborgen. Het stuk is zeer anekdotisch en als zodanig aan de kortademige kant; alles wat in het kader van spanningspreiding aan crinoline en pedagogische problematiek ter sprake komt, laat zich van aanmerkelijk meer commentaar voordien, dan Van Loggem voor één avond, op tafel gooit. Maar juist tot dat doel dient het introducerende middel Proloog uitstekend.

Minder dan om wat er op het toneel gebeurt, dienen vragen naar aanleiding daarvan de toeschouwers nog een beetje langer bezig te houden. Een voordeel daarbij is bovendien dat de mentaliteit, waaraan de voorstelling door Herman Vinck in elkaar werd gezet, een schematische heftigheid had die evenveel vragen als schokken oproep en veroorzaakte.

Er was met andere woorden duidelijk nagedacht over wat Proloog in het kader van haar doelstellingen met deze twee voorstellingen nu precies beoogde. En als dat een minimaal criterium is, dient men zich te realiseren dat er niet zo heel veel Nederlandse gezelschappen zijn waarbij dergelijke vanzelfsprekendheden direct opvallen.

TWEE VEELBELOVENDE
PREMIERES BIJ PROLOOG

Jeugdmisdaad en Hoog spel bieden jeugd problematiek en amusement

EINDHOVEN — De meest interessante vraag, na de première van Manuel van Loggem's Jeugdproces door Proloog, blijft, hoe in de loop van het seizoen leerlingen van het voortgezet onderwijs zullen reageren op dit geval van jeugdmisdaad. Het was een uitstekende voorstelling van een stuk, dat in 1962 zijn première beleefde bij Studio. Omdat jeugdmisdaad geen denkbeeldig gegeven is en het realistische verhaal nogal vraagtekens achterlaat bij de karakterisering van de vier spelende personen, lijkt het ultieme geschikt voor een geëngageerde discussie. De vraag, die overblijft is, of bij de jeugdige kijkers behoefte is aan een confrontatie met deze misdadige situatie.

PROLOOG

— Een fascistisch verhoor van Plecter (Jochem Rooyaarts) bij een verblindende gaslamp door Arend (Ton Selten) en Walter (r. Bart Scheepens). Scene uit Jeugdproces door Proloog.

Jeugdtraad is de kapstok waaraan vier karakters, uit verschillende milieus opgehangen zijn. Van Loggem heeft er alles ingestopt, wat er volgens de regels der psychologie te vertellen valt over jongelieden, die gefrustreerd raken in milieu en maat-

